

Verkenningen in een 17de-eeuws handschrift uit de recente aanwinsten van de Gentse universiteitsbibliotheek: poëzie van Aloysius Lauwenbach S.J.?

door

Dirk SACRÉ

Een¹ van de problemen waarmee de studie van het Neolatijn te kampen heeft, is de onoverzienbaarheid van het domein. Nog zoveel materiaal, zoveel literatuur dient ontsloten, gelezen, in kaart gebracht te worden. Het corpus van literaire Latijnse teksten uit de oudheid daarentegen is min of meer bekend, sinds honderden jaren alsmat diepgaander bestudeerd. Wanneer er al eens een nieuwe literaire vondst opduikt, ontstaat er een gezonde emulatie tussen de classici, en kan men op amper één generatie tijds een puntgave editie mét commentaar voorleggen. Denken we maar aan het uit de keizertijd daterende gedicht over de opofferingsgezindheid van Alcestis, de zgn. "Alcestis Barcinonensis": de tekst, bewaard op een erbarmelijk beschreven papyrus uit Barcelona, werd in 1982 voor het eerst uitgegeven; in de *editio princeps* was hij af en toe nauwelijks als hexametergedicht te herkennen; inmiddels hebben enkele grote filologen (onder wie de veelzijdige Lebek, de fijne criticus Nisbet en de ongemeen productieve Shackleton Bailey) hun beste tekstkritische beentje voorgezet² en zijn er al tenminste drie nieuwe uitgaven in boekvorm van verschenen³.

1. Bewerkte tekst van een lezing gehouden voor de leden van "Orbis Neolatinus. Vlaamse Vereniging voor de Studie van Humanisme en Neolatijn". Voor hun hulp danken we graag EE.PP. De Cock (Rome), Stuyt en Appel (Amsterdam), Butaye en Morlion (Heverlee), alsook de Leuvense collegae IJsewijn en Welkenhuysen.

2. Eerste editie door Roca-Puig (1982), weergegeven in W.D. Lebek, 'Das neue Alcestis-Gedicht der Papyri Barcinonenses', *Zeitschrift für Papyrologie und Epigraphik*, 52 (1983), 1-29; P.J. Parsons - R.G.M. Nisbet - G.O. Hutchinson, 'Alcestis in Barcelona', *ib.*, 31-36; D.R. Shackleton Bailey, 'Textual Notes on Alcestis in Barcelona', *ib.*, 55 (1984), 1-2.

3. Er zijn edities van o.a. V. Tandoi (Foggia, 1984), L. Nosarti (Bologna, 1992) en M. Marcovich (Leiden enz., 1988).

Neolatinisten kennen die luxe doorgaans niet. De vondsten zijn te talrijk. We citeren slechts twee recente voorbeelden: de meer dan honderd brieven van Vives, Thomas More en anderen, in 1989 bij Christie's geveild, door de Koning Boudewijn Stichting verworven, gedeponereerd in de Leuvense universiteitsbibliotheek en nu in een voorlopige editie voorliggend⁴; en de veertig prachtig geïllustreerde 17de-eeuwse bundels die de neerslag vormen van de jaarlijkse *affixiones* of affichages van het Brusselse jezuïetencollege, waaronder ook een volledig epos dat onder de leiding van klasleraar Ferdinand Verbiest tot stand kwam: deze handschriften leidden een sluimerend bestaan in de Koninklijke Bibliotheek in Brussel, werden onlangs bestudeerd door Karel Porteman - maar de duizenden Latijnse verzen die ze bevatten, zijn tot op heden onuitgegeven en nog niet als Latijnse kunstwerkjes geanalyseerd⁵.

Het manuscript dat we hier kort wensen voor te stellen, hoort ook tot de Flandro-Belgische "jesuitica" van de zeventiende eeuw. Het heeft voorwaar niet het gewicht van de Brusselse emblemata, maar vormt toch een steentje in het rijke mozaïek van de Latijnse jezuïetencultuur van die tijd. "Een steentje" is misschien een understatement: het gaat tenslotte om 140 bladzijden Latijnse poëzie, op enkele verzen na onuitgegeven, dat wil zeggen een omvang die de verzamelde dichtwerken van Guilielmus Becanus (1608-1683), een lid van de jezuïetische *Trias Belgica*, evenaart. De Diets-Nederlandse provincie van de jezuïeten stond toen op het hoogtepunt van haar poëtisch kunnen en dito roem. Aan Jacobus Wallius (1599-1690), een ander lid van de genoemde *Trias*, die kort na de dood van Hosschius (1596-1653), de derde van de *Tres Patres Belgae*, diens literaire nalatenschap met het oog op een editie ordende, schreef een confrater uit Rome - we vertalen: "Sinds ik in Rome verblijf wordt het me stilaan duidelijk hoe hoog het buitenland het Latijn en de poëzie van de Belgen in het algemeen aanslaat. Hier, in het Collegio Romano, waar heel wat mensen uit Duitsland, Polen en Frankrijk samenstromen, hoor ik heel duide-

4. Zie J. IJsewijn with G. Tournoy, D. Sacré, Line IJsewijn-Jacobs, M. Verweij and M. Mund-Dopchie, 'Litterae ad Craneveldium Balduiniana. A Preliminary Edition', *Humanistica Lovaniensia*, 41 (1992), 1-85; 42 (1993), 2-51; 43 (1994), 15-68; 44 (1995), 1-78.

5. Zie K. Porteman, *Emblematic Exhibitions at the Brussels Jesuit College (1630-1685). A Study of the Commemorative Manuscripts (Royal Library, Brussels)*. With Contributions by Elly Cockx-Indestege, Dirk Sacré, Marcus de Schepper (Brussels - Turnhout, 1996).

lijk dat bij die volkeren het algemeen gevoel leeft dat Latium heden ten dage in België te vinden is. Er was hier een Pool, be-
slist een verstandig man met, naar me voorkomt, een fijne neus
voor poëzie; wel, toen ik hem een aantal uitgelezen gedichten van
verschillende paters, maar vooral van u, Wallius, bundeltjes die ik
uit België had meegebracht, liet zien, rukte hij ze me bijna uit de
handen (glimlachend liet ik hem begaan) en hij beloofde dat hij ze
naar Polen wou doorsturen, waar men ze gretig zou lezen."⁶
"Ons" Gentse handschrift komt klaarblijkelijk uit de kring van de
drie grote jezuïetendichters Hosschius, Wallius en Becanus.

Het kwestieuze manuscript werd in 1983 aan de Gentse uni-
versiteitsbibliotheek geschonken en hoort er bij de recente aan-
winsten⁷. In deze bibliotheek herinnert men zich nog goed hoe
het stuk verworven werd. In die jaren werkte de bekende Am-
sterdamse boekhistoricus Paul Valkema Blouw, in een vorig leven
antiquaar, regelmatig in Gent. Bij een acuut gezondheidspro-
bleem werd hij met bekwame spoed door het bibliotheekperso-
neel geholpen. Uit dankbaarheid schonk Valkema Blouw op 6
juni 1983 een handschriftje uit zijn collectie, dat manifest met
Gent te maken had; in de universiteitsbibliotheek kreeg het het
nummer 4077. In het handschrift bevindt zich nog een etiketje,
waaruit blijkt dat het in de 19de eeuw behoorde tot de bibliotheek
van de jezuïetenresidentie Krijtberg te Amsterdam. Hoe het daar
verzeild was, hebben we nog niet kunnen achterhalen. Vermits dit
stuk pas in 1983 door de Gentse bibliotheek verworven werd,
kon het onmogelijk verwerkt worden in de handschriftencatalogo-
gus van A. Derolez; het kwam ook net iets te laat voor de *Alia
itinera* van Kristellers *Iter Italicum*, maar werd (eigenaardig genoeg)
evenmin opgenomen in volume VI van dat werk, het in 1992
gepubliceerde supplement voor de Belgische bibliotheken⁸.

6. A. Roersch, 'Correspondance inédite de Wallius', *Le Musée belge*, 25 (1921), 29-37
(pp. 36-37).

7. Het werd kort vermeld in J. de Block (red.), *400 jaar jezuïetencollege te Gent* (Gent,
1992), p. 88, en trok zo onze aandacht. In dat boek wordt het in zijn geheel gedateerd
in 1633 en beschreven als een bundel Latijnse verzen, geredigeerd in het Gentse jezu-
ïetencollege.

8. P.O. Kristeller, *Iter Italicum. Accedunt alia itinera. A Finding List of Uncatalogued or In-
completely Catalogued Humanistic Manuscripts of the Renaissance in Italian and Other Libraries*,
VI: *Italy III and Alia Itinera IV. Supplement to Italy (G-V), Supplement to Vatican and Austria
to Spain* (London enz., 1992).

De 140 pagina's Latijnse poëzie van dit handschrift zijn onderverdeeld in elegieën en *Silvae* of mengedichten. Het geheel is manifest door één hand min of meer kalligrafisch geschreven en geeft aldus de indruk klaargemaakt te zijn voor de drukker. De compositie ervan is overigens zeer strikt: op drie boeken elegieën, die elk twaalf gedichten tellen, volgen twee boeken *Silvae* die eveneens elk twaalf gedichten omvatten⁹. De gedichten zijn niet chronologisch geordend. Misschien van een andere hand zijn een klein aantal doorhalingen, waarboven vrijwel altijd een andere versie staat; diezelfde hand lijkt in de marge bij het begin van een aantal boeken de nummers van de beste gedichten te hebben aangeduid. We gaan er van uit dat het geheel het werk is van één - eerder jong- auteur; die blijft echter anoniem.

De datering van het geheel is evenmin vanzelfsprekend. Slechts één gedicht (*silv.* 2,8) is expliciet gedateerd: een gedicht over Livinus, patroonheilige van Gent, geschreven "anno huius saeculi trigesimo tertio", in 1633: dat jaar werd de duizendste verjaardag van de komst van Livinus naar onze gewesten acht dagen lang uitbundig door het Gentse jezuïetencollege gevierd, leert ons de *historia domus Gandavensis*. Gelukkig bevat ons handschrift menig gelegenheidsvers dat ons in staat stelt de ontstaansgeschiedenis ervan wat preciezer te schetsen. Een paar voorbeelden kunnen hier volstaan: een gedicht op de plechtige installatie van Gerard Rijm als abt van Sint-Pieters op de Blandijnberg moet in 1633 geschreven zijn (*eleg.* 1,3), een vers op de vier plechtige geloften van Hoschius in november 1632 (*silv.* 1,1), een gedicht over de brand van Tienen en het beleg van Leuven dan weer in 1635 (*silv.* 1,3), een gedicht aan Pater Tollenarius als provinciaal moet tussen 1638 en 1641 gedateerd worden (*silv.* 1,4), een ode naar aanleiding van het te Leuven behaalde doctoraat van de beroemde pater, hoogleraar en schrijver Caramuel Lobkowicz dient in september 1638 te worden gesitueerd (*silv.* 2,2); de zo vaak bezongen overwinning op de staatsse troepen bij Kallo (men denke aan de studenten van Vernulacus of aan een vroeg gelegenheidsgedicht van Pater Poirters) komt ook in onze bundel aan bod en dateert allicht uit de zomer van 1638 (*eleg.* 1,2); ook een gedicht naar aanleiding van de

9. Er lijken bovendien enkele bewuste correspondenties in de structuur te schuilen: *el.* 1,1 en 2,1 zijn beide aan de jezuïet Del Plano opgedragen; *el.* 1,4 en 2,4 zijn beide liminaire gedichten voor een werk van L' Espinoy. Samenhorende of thematisch verwante gedichten zijn nu eens samengebracht, dan weer over het geheel verspreid.

opvoering van een drama over Iohannes "Zemisches" (d.i. Tzimisces, de 10de-eeuwse keizer van het Byzantijnse rijk) mag misschien in 1638 gedateerd worden (*eleg.* 1,11)¹⁰. Als we al die aanduidingen op een rijtje zetten komen we tot de slotsom dat het gros van de gedichten tot stand gekomen kan zijn tussen 1629 en 1640-1641¹¹.

Wat de plaatsen betreft waarnaar verwezen wordt, komt Gent vooraan. Nogal wat gedichten zijn gericht aan de Gentse rector Ferdinandus Del Plano (*eleg.* 1,1; 2,1; *silv.* 1,11), aan Sidronius Hosschius die te Gent leeft of er terugkeert (*eleg.* 1,7), aan de milde weldoeners van het Gentse college bij de prijsuitreikingen (*eleg.* 1,12; 2,12), aan de abt van Blandijnberg (*eleg.* 1,3; *silv.* 2,9; 2,10), aan de in Gent gevestigde genealoog en heraldicus Philippe L'Espinooy (*eleg.* 1,4; 2,4), aan de Gentse bisschop Triest (*silv.* 1,10), enz. In tweede instantie komt vanaf 1635 (dunkt ons) Leuven aan bod: men herinnere zich de verzen voor Caramuel (*silv.* 2,2) of het gedicht over het beleg van Leuven (*silv.* 1,3), of denke aan de eerste misoffers te Leuven van de jezuïeten Justus Frisius (1636: *eleg.* 1,8) en Isaac van der Mye¹² (wellicht 1636 of 1637: *eleg.* 2,3).

10. Vooralsnog hebben we enkel een verwijzing gevonden naar een opvoering van dit stuk in het Kortrijkse college in 1638, toen 's dichters vriend Hosschius in die West-Vlaamse stad leefde: cfr. L. Van den Boogerd, *Het jezuïetendrama in de Nederlanden* (Groningen, 1961), p. 245. Dezelfde stof werd sinds het begin van de 17de eeuw ook in Duitstalig gebied door de jezuïeten geësceneerd: zie J.-M. Valentin, *Le théâtre des jésuites dans les pays de langue allemande. Répertoire chronologique des pièces représentées et des documents conservés (1555-1773)*, I (Stuttgart, 1983), nrs. 458 en 726.

11. De vermoedelijke *terminus post quem* heeft te maken met *eleg.* 2,12, een vers gericht aan Jan Della Faille als mecenas van het Gentse jzuïetencollege op het ogenblik waarop diens beide zoons bij de plechtige proclamatie in de prijzen vielen: ongetwijfeld betreft het een vers van omstreeks 14 september 1629: op die dag werd na de prijsuitreiking het stuk *Eustachius* (Gandavi, 1629) opgevoerd, waarvan Jan Maarten Della Faille (1615-1669), die de retorica beëindigde, coauteur was en waarin zijn broer Engelbert (1616-1678), die de syntaxis achter de rug had, meespeelde: zij waren de enige zonen van Jan Della Faille (1566-1649), wiens broer Joris (1567-1642) zich "fundator" van het college mocht noemen. Vgl. Y. Schmitz, *Les Della Faille, III: Les branches des barons de Nevele et d'Estienpuis* (Bruxelles, 1967), pp. 167-184 en 275-290; D. Sacré (ed.), *Sidronius Hosschius (Merkem 1596 - Tongeren 1653), jezuïet en Latijns dichter. Publicatie n.a.v. zijn vierhonderdste verjaardag* (Kortrijk, 1996), p. 35. De waarschijnlijke *terminus ante quem* is 1640-1641 op grond van *silv.* 1,12, een vers gericht aan de dichter Wallius, die toen te Brussel leefde, en waarin sprake is van een voormalige provinciaal die te Brussel rector is: het betreft ongetwijfeld Pater Guilielmus De Wael (provinciaal van 1630 tot 1633 en rector te Brussel van 1637 tot 1642); Wallius leefde te Brussel van 1638 tot de herfst van 1642 (en correspondeerde, zoals verderop zal blijken) in die periode met Lauwenbach, de vermoedelijke auteur van de gedichten).

12. Geboren te Delft in 1602 en er in 1656 overleden, jezuïet, schilder en Latijns dichter. Hij studeerde theologie te Leuven van 1632 tot 1636. Volgens Algemeen Rijks-

Vermits heel wat verzen opgedragen zijn aan de bekendste jezuïetendichters van die generatie, Hosschius, Wallius en Becanus, kunnen we hen als auteurs van de bundel uitsluiten. Wel moeten we in hun kring speuren naar een vergeten talent.

Nemen we dan de verzamelde werken van de leden van de *Trias Belgica* door, dan valt het op dat zij het regelmatig over een goede dichtervriend hebben, van wie wij tot dusverre niet één enkel vers kenden, nl. pater Aloysius Lauwenbach¹³. In de lyrische gedichten van Jacobus Wallius b.v. treffen we een omtrent 1646 geschreven gedicht aan over de Latijnse dichters van de Vlaamse provincie van de Sociëteit; we lezen er o.a.

Assurgit omnis Sidronio chorus
volensque laurum sartaque porrigit,
seu plectra sumpsit, sive totum
ipse aliis Helicon pandit.

Et te per illos hoc duce vidimus
colles vagantem, qui modo caelites
inter poetas, Aloysi, [in margine: ALOYSIUS LAVENBACHIUS]
Elysia spatiaris umbra.¹⁴

"Heel het Muzenkoor veert recht voor Hosschius
en reikt hem volgaarne de lauwerkrans toe,
hetzij hijzelf de lier ter hand genomen heeft, hetzij
hij anderen in al de geheimen van de Helicon heeft ingewijd.

Lauwenbach, ook u zagen wij onder Sidronius' leiding
dolend over die Helicon,
gij die u sinds kort in het gezelschap van dichters in de hemel
voortbeweegt in het schaduwrijke verblijf van de gelukzaligen."

Blijkbaar is Lauwenbach, hier (zoals we zullen zien terecht) voorgesteld als een voormalig leerling van Hosschius, op dat

archief (=ARA), jezuïeten, L 1113 werd hij priester gewijd op 22 maart 1636; volgens Brussel, Koninklijke Bibliotheek, hs. 4768, op 12 april 1637. Zie over hem A. De Backer - C. Sommervogel, *Bibliothèque de la Compagnie de Jésus*, 5 (Bruxelles-Paris, 1894), k. 1514; K.J. Derks in *Nieuw Nederlandsch Biografisch Woordenboek*, 3 (Leiden, 1914), kk. 894-895.

13. De Backer en Sommervogel, *Bibliothèque*, 4 (Bruxelles-Paris, 1893), kk. 1568-1569 schrijven over hem: "Il dut, sans doute, publier quelques poésies".

14. J. Wallius, *Poematum libri novem* (Antverpiae, 1699), *lyr.* 2,11. Zie voor Wallius o.a. De Backer - Sommervogel, *Bibliothèque*, 8 (Bruxelles-Paris, 1898), kk. 966-969.

ogenblik nog niet lang overleden. Wallius¹⁵ en Hosschius hebben het in hun verzen aan Lauwenbach over zijn zwakke gezondheid, zijn werkdrijf en zijn poëtisch talent.

Ons interesseert hier vooral één gedrukt gedicht van Wallius, de twaalfde ode van zijn derde boek *lyrica*, gesteld in hendecasyllaben, opgedragen *Ad Aloysium Lauenbach*, toen die hem in de barre winterkou (Schelde en Dijle waren toegevroren) om een gedichtje had gevraagd. De Kortrijkzaan zond hem een speels vers, vroeg om uitstel, want zijn vingers waren verstramd van de kou: dat moesten zijn hendecasyllaben Lauwenbach maar melden:

Vos ite interea brevemque saltem
 exorate moram, mei Phaleuci.
 Si vos dicat (ut estis) obsoletos
 seu fuligine seu nigrante fumo,
 quaeso dicite (nec diem locumque
 natalem fuerit pudor fateri)
 quod me frigora compulere furvum
 vos excudere proxime caminum.

"En route, jullie hendecasyllaben van me, vraag hem intussen om uitstel, voor eventjes toch. Mocht hij zeggen dat jullie groezelig zijn door het roet of door de zwarte rook (wat jullie effectief zijn), zeg dan alsjeblieft - met toevoeging van dag en plaats van compositie, waarom niet?- dat de barre kou me heeft gedwongen jullie te smeden vlakbij de zwartgeblakerde haard."

Nu bevat onze anonieme bundel uit Gent een erg lang gedicht in hendecasyllaben, getiteld *Aan de hendecasyllaben die de dichter door Pater Wallius waren toegezonden en beweerden bij de haard te zijn geschreven* (siv. 1,12). Heel wat verzen van Wallius worden erin geciteerd - inclusief dat over de toegevroren Dijle en Schelde, en de net geciteerde. Nu lezen we immers:

Quid mi dicitis, hospites Phaleuci,
 quid mi dicitis optimum parentem,
 dum iam bruma pigro rigore torpet,
 vos atro genuisse sub camino?

15. Wallius *eleg.* 2,6 (Lauwenbach, die te Leuven theologie studeert, lijkt tuberculose te hebben); *lyr.* 2,8 (Lauwenbach herstelt van een ziekte en wijdt zich aan de letteren). S. Hosschius, *Elegiarum libri sex* (Antverpiae, s.a.), *eleg.* 2,16 (een "votum" voor de zieke Lauwenbach).

Nec fuligine nec nigrante fumo
(cur hoc fingitis?) ora picta fertis!

"Bezoekers van me, o hendecasyllaben, wat komen jullie me vertellen, wat komen jullie me vertellen dat jullie opperbeste maker je bij de zwarte haard heeft voortgebracht, terwijl de winterkou alles verstijft en het vriest dat het kraakt? Waarom verzinnen jullie dat? Noch met roet, noch met zwarte rook is jullie gezicht besmeurd!"

Er lijkt nog nauwelijks twijfel mogelijk: dit antwoord is van Lauwenbach; de bundel is allicht het werk van Aloysius Lauwenbach. Een passus in een ander vers suggereert eveneens sterk het auteurschap van diezelfde jezuïet. Daar is sprake van het eerste misoffer van Justus Frisius - zelf ook dichter-, dat heel binnenkort zal plaatsvinden¹⁶). De dichter zal helaas niet persoonlijk aanwezig kunnen zijn, wél Becanus¹⁷:

Mox etiam gemino complexu colla teneb[ist]
et manibus figens oscula bina sacris

"Quod superat", dicet, "tuus hoc Aloysius addit.
Quam potius praesens hoc velit ipse dare!"

"Dan zal Becanus je tweemaal omhelzen en tweemaal een kus drukken op je priesterlijke hand. Hij zal zeggen: 'Die tweede omhelzing en die tweede kus geef ik je namens je Aloysius. Ach, hoeveel liever was hij er zelf bij en stelde hij zelf dit gebaar!'"

Het lijkt dan ook de hoogste tijd om aan de hand van het materiaal in de jezuïetenarchieven Lauwenbachs levensloop te reconstrueren.

16. Justus Frisius (alias Vri(e)ntius of Bruinsma) werd te Sneek geboren in 1604, trad zoals Lauwenbach in 1625 in bij de jezuïeten te Mechelen, gaf in 1630-1632 les in Gent, toen ook Lauwenbach er doceerde; in 1635-1636 deed hij in Leuven zijn laatste jaar theologie, toen Lauwenbach er (althans een deel van het jaar) dezelfde studies aanvatte. Hij werd te Leuven tot priester gewijd op 22 mei 1636 (zie o.a. Archivum Romanum Societatis Iesu (= ARSI), Flandro-Belgica, 12), terwijl Lauwenbach Antwerpen (tijdelijk?) niet kon verlaten. Zie over hem De Backer-Sommervogel, *Bibliothèque*, 3 (Paris-Bruxelles, 1892), k. 1002. Hij werd als dichter geprezen door Wallius.

17. die in 1635-1636 inderdaad in Leuven vertoefde (vgl. b.v. ARA, Jezuïeten, L 963 a; zie voor Becanus vooral J. Levaux, 'Etude historique sur le Révérend Père Guillaume van der Beke de la Compagnie de Jésus', *Annales de la Société d'Emulation ... Bruges*, 4ième s., 1886 (1888), 207-280). Van 1629 tot 1635 had Becanus met Lauwenbach in het Gentse college geleefd.

Lauwenbach werd als zoon van advocaat Antonius (overleden vòòr oktober 1625) en van Barbara van Herrebroeck te Brussel geboren op 1 september 1609. Hij deed zijn humaniora aan het Brusselse jezuïetencollege¹⁸, als onze berekeningen juist zijn tussen 1619 en 1625: dat betekent dat zijn studietijd precies samenvalt met het rectoraat van Scribani te Brussel. Tijdens zijn studies is hij dus getuige geweest van de grote feesten naar aanleiding van de heiligverklaring van Ignatius van Loyola en van Franciscus Xaverius in 1622, en van de plechtige uitvaart van aartshertog Albert in maart 1622. Meteen na zijn retorica trad Lauwenbach in bij de jezuïeten; hij kwam in het Mechelse noviciaat aan op 10 oktober 1625¹⁹ en schreef er zich vier dagen later in²⁰; einde juli 1627 treffen we hem nog in het noviciaat aan. Stippen we aan dat zijn oorspronkelijke voornaam Walrandus was; uit bewondering voor de recentelijk zalig verklaarde jezuïet Aloysius van Gonzaga veranderde hij die tussen augustus 1626 en maart 1627 in Aloysius; het fenomeen dient zich in die tijd meermaals aan: in 1626 werd Lauwenbachs medenovice Baruch De Smet uit Gent Ignatius De Smet, om maar één voorbeeld aan te halen. Medenovicen van Lauwenbach, wier namen in ons manuscript verschijnen, waren de Kortrijkzaan Robertus Fremault²¹, de al genoemde dichter Justus Frisius en Lauwenbachs latere boezemvriend Becanus²². Amper één week vòòr Lauwenbach was ook Adriaan Poirters in het Mechelse noviciaat aangekomen²³; de handschrif-

18. Zie Heverlee, Archief van de Vlaamse jezuïeten, *Album novitiarum* 1619-1634, p. 331.

19. Er waren op dat ogenblik ongeveer 75 novicen in het huis.

20. Het is best mogelijk dat hij in Mechelen contact heeft gehad met de emblematicus dichter (en bouwkunstenaar) Guilielmus Hesius (1601-1690), die er in 1625-1626 in het college les gaf, en met de later beroemd geworden jezuïet Johannes Bollandus, die sinds 1624 studieprefect was van datzelfde college.

21. (soms: Frimault), geboren te Kortrijk in 1606, trad na zijn middelbare studies te Kortrijk in het Mechelse noviciaat in in november 1625; gaf les te Gent van 1629 tot 1632; na een verblijf te Leper studeerde hij theologie te Leuven (1633-1636); hij werd priester gewijd in 1637; hij bekleedde nadien verschillende functies in de colleges van Antwerpen (waar hij theologie doceerde), Gent, Halle (waar hij een tijd lang zowel rector als studieprefect was), Brussel (waar hij een tijd lang voor de catechese in het Frans instond), en Leuven. Hij overleed in het Antwerpse professenhuis in maart 1660. Hij liet enkele Latijnse gedichten na. Vgl. vooral De Backer-Sommervogel, *Bibliothèque*, 3 (Bruxelles-Paris, 1892), k. 962.

22. Becanus was als novice in Mechelen van 30 september 1624 tot de herfst van 1626.

23. Zie voor Poirters biografie vooral E. Rombauts, *Leven en werk van Pater Adriaan Poirters S.J. (1605-1674). Bijdrage tot de studie der didactisch-moraliserende Letterkunde in de XVIIe eeuw in Zuid-Nederland* (Ledeberg-Gent, s.a.).

telijke Gentse dichtbundel refereert echter nergens aan die toekomstige literator.

Na zijn novicentijd ging Lauwenbach filosofie studeren te Leuven (1627-1629). Hier kan hij voor het eerst kennis hebben gemaakt met Hosschius, die er in 1627-1628 aan het hoofd stond van een congregatie; Becanus (1626-1629) en Justus Frisius (1627-1628) legden zich in de universiteitsstad eveneens op de wijsbegeerte toe²⁴. Eén van hun docenten was de Antwerpse jezuïet Lucas Diericx (1593-1639), die als latinist thans nog enige bekendheid geniet²⁵. Daarop volgden de typische onderwijsactiviteiten: in 1629 vinden we Aloysius, naast Stephanus Puteanus, een zoon uit het kroostrijke gezin van de beroemde Leuvense hoogleraar, als repetent in het Gentse college, dat geleid werd door Ferdinandus Del Plano: Lauwenbach werd er onder de kundige leiding van Hosschius klaargestoomd voor het leraarschap. In de daaropvolgende jaren verbleef hij te Gent, waar hij achtereenvolgens één jaar Grieks onderwees en dan klastitularis werd; zo leidde hij in 1631-1632 de syntaxis-klas (Becanus was zijn collega in de poësis) en stond hij in 1632-3 aan het hoofd van de poësis, terwijl Becanus er de retorica onder zijn hoede had. De poësis leidde hij gedurende twee opeenvolgende jaren - de studiefprefect, de deskundige Hosschius, oordeelde dus dat Lauwenbach voor die klas bijzonder in aanmerking kwam -; in 1634-1635 onderwees Aloysius de Gentse laatstejaarsstudenten, terwijl Becanus het Grieks voor zijn rekening nam. In de jaren 1630-1632 waren Justus Frisius en Robertus Fremault Lauwenbachs directe collega's te Gent.

Op een bepaald ogenblik - we hebben nog niet kunnen achterhalen wanneer precies, maar vermoeden in 1635-1636 - heeft hij een half jaar een convict van de jezuiten onder zijn hoede gehad: het zou om Gent of eerder nog om Antwerpen kunnen gaan²⁶. De parallel met Hosschius is treffend: ook die verwante ziel heeft

24. Het is niet onwaarschijnlijk dat Lauwenbach in Leuven (opnieuw) optrok met Hesius, die er toen (1626-1631) theologie studeerde.

25. Zie b.v. De Backer-Sommervogel, *Bibliothèque*, 3 (Bruxelles-Paris, 1892), k. 52.

26. Uit *eleg.* 1,8 blijkt dat Lauwenbach in Antwerpen vertoefde toen Frisius (22 mei 1636) in Leuven zijn eerste mis opdroeg; *silv.* 1,5 is een gedicht (juli 1636) voor de nieuwe abt van Postel, Cornelius (vgl. *Monasticon Belge*, VIII: *Province d'Anvers*, 1 (Liège, 1992), pp. 183-184). Uit ARA, L 963a (1638-1639) kunnen we opmaken dat Lauwenbach voordien gedurende een half jaar "praefectus convictus" is geweest.

het aan het hoofd van het Antwerpse jezuïetenpensionaat niet lang volgehouden²⁷.

Na deze bijna obligate onderwijservaring werd Lauwenbach opnieuw naar het Leuvense college gezonden, nu om er theologie te studeren, van 1635-1636 tot 1638-1639. Hij moet er Poirters, die zich van 1634 tot 1638 eveneens op de godgeleerdheid toelagde, goed gekend hebben. Hij trof er bovendien heel wat oude bekenden, pater Del Plano als rector²⁸ van het Leuvense college, Becanus²⁹, Fremault³⁰, Frisius³¹. We stippen aan dat Lauwenbachs oversten hoog opliepen met zijn intellectuele kwaliteiten; hoewel de kwalificaties die aan de scholastieken en de paters werden gegeven, plachten te variëren en onvermijdelijk subjectief waren, valt het toch op dat bij zijn *ingenium*, *iudicium*, *prudentia* en *scientia* de appreciatie "valde bona" verscheen³², terwijl een dichter als Wallius er nauwelijks boven de *mediocritas* uitkwam.

Samen met -alweer!- Adriaan Poirters werd Lauwenbach tot priester gewijd op 20 maart 1638. Zijn vier plechtige geloften deed hij in de Leuvense jezuïetenkerk op 8 september 1642³³. Na zijn priesterwijding verbleef Lauwenbach in hoofdzaak in de Dijlestad, waar hij onder andere biechtvader, predikant en catecheet was, en verschillende congregaties leidde. Zijn gezondheid liet toen al te wensen over. We bezitten nog enkele brieven van Wallius aan Lauwenbach, geschreven in de jaren 1641-1643 en bewaard in het archief van het Bisschoppelijk Seminarie van Gent³⁴. Die brieven handelen ook over de poëzie van Lauwenbach. In 1641 b.v. schreef Wallius Lauwenbach tot driemaal toe met de vraag dringend een gedicht af te werken; Lauwenbach moet afwijzend geantwoord hebben: zijn talrijke taken lieten hem geen tijd, terwijl zijn liefde voor de Latijnse muze tijdelijk bekoeld

27. Vgl. D. Sacré, *Hosschius*, pp. 36-39.

28. van december 1535 tot juni 1639.

29. die theologie te Leuven studeerde van 1635 tot 1639 en vanaf 1640 in Leuven filosofie doceerde.

30. die van 1633 tot 1637 theologie te Leuven studeerde.

31. die in 1635 zijn laatste jaar theologie te Leuven volgde en in de jaren 1637-1639 in Leuven woonde (o.a. als prefect van een congregatie).

32. Zie ARSI, Flandro-Belgica, 12 (catalogus van 1633).

33. ARA, Flandro-Belgica, L 957-958 III, ff. 311-312.

34. *Epistolae originales scriptae a R.p. Jacobo Wallio aut ad Wallium annis 1641-1653*. Cfr. Roersch, *Correspondance inédite*, Sacré, *Hosschius*, p. 150 en passim.

was³⁵. Becanus, Wallius, Hosschius, Frisius en Del Plano bleven de vrienden en confraters, naar wie Lauwenbach het meest opkeek³⁶. Vooral Hosschius en Wallius trachtten Lauwenbach regelmatig te ontmoeten om over gemeenschappelijke poëtische projecten van gedachten te wisselen³⁷.

In maart 1644 werd Lauwenbach vanuit Leuven³⁸ naar Madrid gezonden³⁹. Hij zou er kort daarna overleden zijn⁴⁰. De *Nécrologe* van A. Poncelet⁴¹ vermeldt geen overlijdensdatum en stipt aan dat er geen *necrologia* over hem bekend zijn. We kunnen daar enkel aan toevoegen dat uit een brief van 7 juli 1645 van Wallius (Kortrijk) aan Del Plano (Gent) blijkt dat Lauwenbach toen nog leefde, en niet in Madrid, maar in Catalonië verbleef, waar hij, aldus Wallius, de Latijnse muze nog steeds diende⁴². Beperkt onderzoek van de catalogi, de *Litterae annuae* en de *necrologia* van de *Provincia Aragonensis* (waartoe Catalonië behoorde) leverde evenwel niets op. Wegens de troebelen in Catalonië bereikten tal van bescheiden Valencia en dus Rome eenvoudigweg niet⁴³.

Wanneer we nu terugkeren naar ons manuscript en oog hebben voor de aanleiding tot het schrijven van bepaalde gedichten en voor de adressaten van die gelegenheidspoëzie, en die ge-

35. *Epistolae originales*, 1, 2 en 3. Uiteindelijk leverde pater Antonius Deslions (1589-1648), die dichterlijke roem had geoogst met zijn herhaaldelijk uitgegeven elegieën over Maria (Atrecht, 1631, enz.), de gevraagde verzen. Zie voor Deslions P. De Leemans in Sacré, *Hosschius*, pp. 164-165.

36. Ons handschrift bevat geen verwijzing naar de getalenteerde latinist Antonius Van Torre (de latere auteur van schooldialogen: zie Sacré, *Hosschius*, pp. 146-147), die in de jaren 1642-1646 te Leuven theologie studeerde.

37. *Epistolae originales*, 9.

38. Hij was er toen predikant, biechtvader, catecheet, hoofd van de sodaliteit van de gehuwden en aalmoezenier van de gevangenis.

39. ARSI, Flandro-Belgica, 45 a: "Missi in alias provincias": "Madritum Martio 1644" (samen met coadjutor Theodorus Fischbach, die op 2 augustus 1666 te Brussel overleed).

40. Zie b.v. de *Catalogus mortuorum* in Brussel, Koninklijke Bibliotheek, ms. 4134-4136, f. 148r (bij de "mortui extra provinciam"): "1645 p. Aloysius Lauwenbach in Hispania...".

41. *Nécrologe des jésuites de la province Flandro-Belge* (Wetteren, 1931), p. 61.

42. *Epistolae originales*, 13, gepubliceerd door Roersch, *Correspondance inédite*, pp. 34-35. Vgl. Sacré, *Hosschius*, p. 46.

43. Zie b.v. ARSI, Aragonensis, 10 II, f. 594v (bij de triennale catalogus van 1645): "Hic desideratur catalogus primus personarum sex collegiorum Cataloniae, quae spectant ad hanc provinciam Aragoniae; ea sunt collegia Barcinonense, Gerundense, Urgelense, Perpiniense, Minoressanum et Aussetanum; qui non potuit ad nos mitti Valentiam propter tumultus bellicos."

vens leggen naast de twee zoëven behandelde bewijskrachtige gedichten en de handel en wandel van Lauwenbach, dan is er o.i. nauwelijks twijfel mogelijk aan het auteurschap van Lauwenbach. We kan hier onmogelijk alle gedichten onder de loep nemen en beperken ons tot een paar voorbeelden.

Heel de bundel getuigt van de grote invloed die de Antwerpenaar Ferdinand Del Plano op de jonge Lauwenbach heeft uitgeoefend. Aan hem zijn de elegieën opgedragen. Nu, Del Plano was de novicenmeester van Lauwenbach toen die te Mechelen aankwam; Del Plano was de rector tijdens het grootste deel van Lauwenbachs verblijf te Gent (1628-1631 en 1634-1635), en toen Lauwenbach naar Leuven trok was het opnieuw Del Plano die er -van december 1535 tot juni 1639- rector was. De dichter prijst Del Plano dan ook als diegene die hem het goede voorbeeld van Ignatius voor ogen heeft gehouden én als de inspirator van zijn poëzie. Zo lezen we in de achtste elegie van het eerste boek (een vers voor de eerste mis van Justus Frisius, Leuven 1636):

(...)

FERNANDUS, nostrae pater et tutela iuventae,
 cum sacras primum coepimus ire vias,
 amplexi leges magnique exempla parentis
 IGNATI, vulgus quod male novit iter;
 idem etiam nostras solitus stimulare Camenas,
 cum primum Aonias coepimus ire vias,
 nil nisi magnorum laudans vestigia vatum.

"Del Plano, vader en beschermer van onze jonge jaren, toen we voor het eerst de weg van het religieuze leven begonnen te bewandelen, en ons schaarde achter de regels en het voorbeeld van onze grote vader Ignatius - een weg die het volk niet goed kent, niet gunstig beoordeelt -, gij ook, Del Plano, die placht ons warm te maken voor de muzen toen we voor het eerst de weg van de dichtkunst bewandelden, en die ons riedt uitsluitend in het spoor te lopen van de meest klassieke, door u geprezen dichters."

Diezelfde Del Plano was het die Lauwenbach in Leuven (in 1634 of 1635, vermoeden we) ertoe aanspoorde geen epische, maar elegische poëzie te schrijven: "Finge leves elegos, haec tua castra puta", had hij gezegd: "maak lichte elegische verzen, die moet je beschouwen als jouw 'kamp'. Waarop Lauwenbach wedervoer (*eleg.* 1,1):

"Et mihi sponte fluent elegi (iam parce monere),
dum pia Fernandi Principis arma canent.

(...)

Quod si forte meas aliquid ratus esse Camenas
BECANO iungi SIDRONIOQUE velit,
tunc ego nil dubitem toti dare lintea velo,
securus famae quae mihi cumque manet;
nil dubitem in saltus priscisque habitata poetis
culmina Musarum doctaque rura sequi,
quo nova Belgarum me invitat gloria vatum
laureaque ostentat sarta perennis honor;
nec mihi maluerim Phoebos Musisque probari:
pro Phoebos et Musis alter et alter erit."

"Gij hoeft me niet langer te manen: vanzelf zullen de disticha uit mijn pen vloeien wanneer ik in die maat de wapenfeiten van de vrome Kardinaal-Infant bezingen zal⁴⁴. (...) En mocht de Kardinaal-Infant soms iets in mijn muze zien en wensen dat ze bij Becanus' en bij Hosschius' werk gevoegd zou worden, geen ogenblik zou ik dan aarzelen om de volle wind te geven aan mijn zeilen, noch malen om welke roem dan ook die me zou wachten; geen ogenblik zou ik dan aarzelen hen te volgen naar het woudgebergte, de geleerde landouwen, de toppen van de muzen, waar de antieke dichters wonen, naar de plaats waarheen de hernieuwde roem van België dichters me noodt en hun onvergankelijke roem haar lauwerkransen toont. En ik zou er niet de voorkeur aan geven instemming te vinden bij Apollo en de muzen: mijn Apollo en mijn muzen zullen Hosschius en Becanus zijn."

Het gedicht laat zien dat Lauwenbach hoog opliep met Hosschius' en Becanus' poëzie, dat hij zich hun mindere voelde en dat hij in de Diets-Nederlandse provincie van de Sociëteit niet dezelfde poëtische faam genoot als zijn confraters. In haar geheel herinnert deze elegie overigens sterk aan soortgelijke stukken van Hosschius, waaronder een vers aan Del Plano, die Hosschius tot ... het schrijven van elegieën had angespoord⁴⁵!

44. In 1635 maakten Hosschius en Becanus gelegenhedenverzen naar aanleiding van de Blijde Intrede van Ferdinand in Gent: zie J. Papy in Sacré, *Hosschius*, pp. 112-115.

45. Hosschius, *Elegiarum libri sex*, eleg. 3,3: *Ad Ferdinandum Del Plano è Soc. Jesu. Dum Elegias meas saepius exigeret*. Vgl. evenwel nog eerder eleg. 3,4 (*Ad Adrianum Cools è Societate Jesu. Cum ad scribendum hortaretur*) en eleg. 2,6 (*Ad Guilielmum de Wael è Soc. Jesu, per Flandro-Belgicam Praepositum Prov. Cum ab eo monitus esset, ut se litteris humanioribus daret*).

In een hendecasyllabisch gedicht (*silv.* 1,12) schreef Lauwenbach nog:

verbis,

FERDINANDE, tuis, favore solo
qui nostras tamen excitare Musas
Gandavi poteras.

"[Ik zal weer dichten, al heb ik me tot dusverre niet gewonnen gegeven voor de indringende] oproep van u, Del Plano, die nochtans door uw toejuicing mijn muzen te Gent hebt kunnen opwekken."

Elders - en dat is één van de aardigste elegieën uit de bundel (*eleg.* 2,1)- beklagt Lauwenbach er zich op een licht humoristische manier over dat Del Plano werkelijk uitsluitend bij de klassiekste onder de klassieke dichters zwoer. Maar Lauwenbach had toch graag dat Del Plano hem eens de boeken uit het "inferno", veilig opgeborgen in een gesloten kast, zou tonen, hem eens de boekwerken zou laten lezen van Lotichius, van Grotius, de *Iuliacylus* van Secundus en het werk van Daniël Heinsius:

At (superi!) totos quid opus damnare poetas?
Utilius poterant parte carere sua!

"Heremetijd! Waarom die dichters in hun geheel veroordelen en veroemen?"

't Ware nuttiger hen een lidmaat te ontnemen":

De amoureuze passages dienden maar geschrapt te worden, als Del Plano daarop stond. Veel hoop had Lauwenbach evenwel niet; hij besloot monkelend:

Iipse vetes sperare, Pater, sperabimus: unum hoc
a nobis fieri te prohibente potest.

"Al verbiedt ge ons dit te verhoppen, Pater, toch zullen we 't blijven verhoppen:

dat is het enige wat wij kunnen doen als gij het niet gebeuren laat."

Als je die verzen vergelijkt met de lovende woorden die Hosschius voor Del Plano had⁴⁶, dan is het duidelijk dat deze Antwerpse jezuiet een belangrijke rol heeft gespeeld in de bloei van de Latijnse poëzie in de Diets-Nederlandse provincie. Hij heeft Hosschius, Becanus en Lauwenbach voortdurend aangemoedigd te dichten; even later heeft hij ook Wallius (die in andere colleges verbleef) in die zin gestimuleerd. Del Plano was zelf trouwens een goed criticus; in een brief aan Wallius (bewaard in het archief van het Bisschoppelijk Seminarie van Gent) beschouwde hij in detail de onvolkomenheden van een gedicht dat hem door die intussen befaamde latinist was voorgelegd⁴⁷.

Afgezien van Del Plano heeft Guilielmus Becanus, Lauwenbachs medenovice, collega in de Gentse school en confrater in Leuven, een weldoende invloed gehad op de poëzie van Lauwenbach. In het spoor van Becanus heeft Lauwenbach b.v. twee idyllen of eclogen geschreven, een (zoveelste) "remake" van Vergilius' vierde eclogie (*eleg.* 2,6) en een herderslied van Corydon en Tityrus, opgedragen aan de Kardinaal-Infant (1635, *silv.* 2,1). Aan Becanus droeg hij een elegie over de stal van Bethlehem op, die men goed kan vergelijken met het eerste boek elegieën van Becanus, dat precies over de jonge Jezus handelt.

Ten derde moet de invloed van Hosschius in rekening gebracht worden. We citeerden al een vers waaruit de hoge waardering van Lauwenbach voor de Merkenaar bleek. We stipten ook al aan dat Puteanus' zoon Stephanus samen met Lauwenbach in Gent repetent was onder de leiding van Sidronius Hosschius⁴⁸. Aan Stephanus Puteanus zou Lauwenbach later (misschien in 1629 of in 1630⁴⁹) een vers richten bij diens priesterwijding (*eleg.* 1,10), een

46. Men bedenke dat ook Wallius en Becanus gedichten aan Del Plano hebben opgedragen.

47. *Epistolae originales*, 15 (september 1650). Het besproken gedicht is *Rumoldus, Idyllion* (Wallius, *Poemata*, *ber.* 2 in fine).

48. Ze hadden al samen in het noviciaat vertoefd in 1626-1627; in 1628-1629 waren ze beiden in Leuven.

49. Stephanus Puteanus werd blijkbaar zeer jong tot priester gewijd, allicht kort voor 25 januari 1630 (de eerste brief van vader aan zoon Puteanus, waarin deze laatste in de aanhef van het epistel *sacerdos* wordt genoemd, dateert van 25 januari 1630: zie E. Puteanus, *Epistolarum apparatus posthumus* (Lovanii, 1662), IV, 9. Uit de Leuvense doopregisters blijkt dat Stephanus zich vergiste in zijn geboortedatum toen hij zich in het noviciaat inschreef (een mogelijkheid die we signaleerden in *Hosschius*, p. 34): hij werd geboren in 1607 en overleed op 24 maart 1638. Niet alleen het feit dat Stephanus klaarblijkelijk erg vroeg tot priester werd gewijd, nog voor hij zijn studie van de theologie aanvatte, is ongewoon; uit de catalogi blijkt ook dat hij ondanks zijn "normale" humaniora bij de augustijnen in Leuven bijzonder lang repetent is geweest (1629-1630 in Gent, 1630-1631 in Sint-Winoksbergen, 1631-1632 in Kortrijk (maar blijkens ms. JB 131, f. 7v van de Kortrijkse stadsbibliotheek trok hij in dat jaar ook naar Brugge) en 1632-1633 in Brussel). Zie over hem vooral E. Hambye, *L' aumônerie de la flotte de Flandre*

vers dat vooral een ode werd aan vader Puteanus, de opvolger van Lipsius te Leuven. Vader Puteanus van zijn kant had alle lof voor het dichterlijke kunnen van Lauwenbach⁵⁰ zowel als voor zijn kennis van het Latijn⁵¹. Hoe dit ook zij, Hosschius nu moet in 1629-30 de repetent Lauwenbach grondig hebben ingewijd in de geheimen van de Latijnse versificatie; hij zal hem het Ovidiaanse model hebben aangeprezen; en dat Ovidiaanse model overheerst bij de leerling. Lauwenbach heeft drie rouwdichten op klassieke dichters geschreven, een vers over de dood van Catullus, een elegie op het verscheiden van Vergilius en een gedicht over de dood van Ovidius⁵²; het is wel geen toeval dat dit laatste epicedium het langste en het meest bewerkte gedicht van de drie is. Tevens schreef Lauwenbach een volledig boek elegieën over het lijden van Christus. Het onderwerp was zeker niet uitzonderlijk in de toenmalige dichtkunst, maar het is allicht geen toeval dat Hosschius in zijn Brusselse jaren een cyclus *Elegiae de Christo patiente* (Brussel, 1649) in het licht gegeven heeft. Een van de fraaiste en kortste gedichten van Lauwenbach is een poëtische begroeting (*eleg.* 1,7) bij een bezoek van Hosschius aan Gent, misschien uit de jaren 1632-1634:

Reverendo Patri Sidronio Hosschio Gandavum, Musarum suarum sedem, revisenti

Exoptatus ades, caelo carissime vates,
 ipse cui facilem stravit Apollo viam
 et modo tam rigidos iussit mitescere ventos,
 et tristem subita luce nitere diem.
 Non haec, docte Pater, non haec sine numine divûm
 vatibus, ut par est, omnia sponte favent.
 Ergo ades et felix succede penatibus hospes,
 ante oculos quos hic conspicias esse tuos.

au XVIIe siècle (1623-1662), Bibl. de la Fac. de Philos. et Lettres de Namur, 39 (Paris - Louvain, 1967), p. 209.

50. naar aanleiding van een nieuwjaarsvers van Lauwenbach en Frisius aan de hoogleraar (einde 1633: Lauwenbach verbleef toen te Gent, Frisius te Leuven): zie Puteanus, *Epistolarum apparatus*, I,34.

51. In januari 1636 probeerde Erycius Puteanus (via zijn zoon Stephanus) Lauwenbach ertoe over te halen een blik te werpen op Puteanus' monografie *De obsidione Lovaniensi* (Antwerpen, Ioh. Cnobbarus, 1636) voor ze definitief werd gepubliceerd: zie Puteanus, *Epistolarum apparatus*, IV,35. Ook dit schrijven lijkt erop te wijzen dat Lauwenbach een deel van het schooljaar 1535-1536 doorbracht in het Antwerpse convict, zoals we hoger suggereerden.

52. *Silv.* 2,11; *eleg.* 2,10; 2,11.

En procul invitant pulchrae te moenia Gandae,
 carminibus toties facta beata tuis.
 En passim cupidas attollunt culmina turres:
 sensere adventum scilicet illa tuum.
 Blandinii rursum exultant te cernere montes
 assurguntque suo te veniente iugo.
 Crediderim dudum per culmina summa vagari
 ad tua miratas carmina saepe deas.
 Crediderim gelidis Scaldim sensisse sub undis
 et Lysam adventu laetius ire tuo.
 Omnia dum plaudunt, nos gaudia tanta moramur?
 O socii, extremum perficiamus iter!

"Vurig heb ik naar uw komst uitgekeken, dichter die de hemel zo dierbaar zijt; hier staat ge nu. Phoebus Apollo heeft voor u de reisweg makkelijk gemaakt, toen hij de pas nog barre winden deed bedaren en door de grauwe dag plotsklaps de zon deed priemen. Geleerde pater, het is geen toeval, geen toeval dat dit alles de dichters zomaar in de schoot valt: hierin schuilt een wilsbeschikking van de goden. Kom dus, gezegende gast, treed binnen in deze stad die gij hier voor uw ogen ziet. Zie, van ver lokken u al de stadsmuren van het mooie Gent dat ge met uw gedichten zo vaak gelukkig hebt gemaakt. Zie, reikhalzend steken de toppen hun torens alom omhoog: zij hebben toch gevoeld dat gij in aantocht waart. Weer is de Blandijnberg in zijn nopjes dat hij u mag zien, en om uw komst veren zijn toppen recht. Het zou me niet verbazen mochten de muzen, meer dan eens vol bewondering voor uw verzen, al een poos op hun hoge toppen ronddolen en op de uitkijk staan. Het zou me niet verbazen mocht de Schelde onder haar ijskoude wateren uw komst gevoeld hebben en mocht de Leie daarom blijer stromen. Alles juicht u toe. En wij, wij zouden maar blijven wachten op zo een grote vreugde? Kom-aan, confraters, laten we hem het laatste stukje weg tegemoet gaan!"

De manier waarop Lauwenbach in dit en in andere verzen over Hosschius spreekt, getuigt van de diepe indruk die deze laatste als lesgever, inzonderheid als verklaarder van antieke poëzie en als gids in de versificatie, gemaakt moet hebben. Dit getuigenis wordt overigens geflankeerd door de lovende woorden van Pater Poirters over Hosschius' leraarschap⁵³ en een uitlating van Ferdinand Verbiest, die later, in Kortrijk dan, eveneens een repetent van Hosschius is geweest⁵⁴.

53. Cfr. Sacré, *Hosschius*, p. 27.

54. Cfr. N. Golvers in Sacré, *Hosschius*, pp. 129-130.

Tijdens Lauwenbachs latere jaren heeft ook Jacobus Wallius beslist een grote rol gespeeld in het leven en de poëtische bedrijvigheid van Lauwenbach. De twee jezuïeten correspondeerden met elkaar, ontmoetten elkander, lasen en beantwoordden elkaars verzen; Wallius trachtte - met succes- de Brusselaar te blijven begeistere voor de Latijnse verskunst en bestookte hem daarom met zijn eigen productie⁵⁵. Toen Lauwenbach in het verre Catalonië vertoefde, zond hij zijn gedichten op naar Del Plano, die ze moest bezorgen aan Wallius.

Deze bundel, werk van een leerling van Hosschius, dichter uit de kring van de drie grote Diets-Nederlandse Neolatijnse dichters, verdient o.i. een partiële of integrale editie⁵⁶. De studie ervan zal onze kennis van de jezuïetenpoëzie van de eerste helft van de zeventiende eeuw ten goede komen. Ook kleinere problemen rond de zo vaak anonieme productie van de jezuïeten zullen dan misschien een oplossing vinden. We vermelden er hier maar één. In onze Hosschius-biografie twijfelden we aan de authenticiteit van een bundel anonieme Latijnse verzen die in 1633 te Gent werd gepubliceerd bij de plechtige installatie van Gerard Rijm als abt van Blandijnberg en die meer dan eens aan Hosschius werd toegeschreven⁵⁷. We vroegen ons af waarom Wallius al die gedichten uit Hosschius' verzamelde werken zou geweerd hebben, indien ze effectief van zijn hand waren, en we wezen er al op dat in Gent ook een Becanus en een Lauwenbach dichterlijk bedrijvig waren. Welnu, ons handschrift bevat vier gedichten die ook in die gedrukte bundel voorkomen en dus bezwaarlijk aan Hosschius toegeschreven kunnen worden⁵⁸. Het bundeltje voor Rijm was ongetwijfeld het werk van een aantal leerlingen, alsmede van Lauwenbach, Becanus en Hosschius⁵⁹.

55. Zie b.v. Lauwenbachs *silv.* 1,12, waarin sprake van "tuorum,/ Walli, munere carminum frequenti".

56. We hopen in de jaargang 1998 van het Brusselse periodiek *Melissa* enkele gedichten van Lauwenbach te kunnen publiceren.

57. Sacré, *Hosschius*, p. 40.

58. *Eleg.* 1,3; *silv.* 1,10; 2,9; 2,10.

59. We signaleren hier ook even dat een gedicht uit een gedrukte Antwerpse gelegenheidsbundel van 1637 (*Magno Patri Iosepho ...*), waarbij in een Amsterdams exemplaar volgens De Backer-Sommervogel, *Bibliothèque*, 1 (Bruxelles-Paris, 1890), k. 1089 (sub nom. Becanus) de naam "Aloys van Wenbach" -volgens de bibliografen de enige niet-jezuïet onder de auteurs- in handschrift zou staan, o.i. een versje van Aloysius Lauwenbach zou kunnen zijn.

*

Toch blijft de toewijzing van deze bundel aan de jezuïet Lauwenbach enigszins problematisch. Twee gedichten uit ons handschrift moeten hier te berde worden gebracht (*eleg.* 1,4 en 2,4); ze zijn toentertijd namelijk ook in druk verschenen: ze prijken in het voorwerk van de *Recherches des antiquités et noblesse de Flandre*, een in 1631 in Dowaaï uitgegeven werk van Philippe de l' Espinoy, heer van Sint-Ulriks-Kapelle, legerkapitein en later heraldicus en genealogist te Gent⁶⁰. De twee gedichten uit ons handschrift, lofverzen voor L' Espinoy's *Recherches*, zijn evenwel ondertekend in de druk: onder het eerste verschijnt de naam Robertus Viverius SJ, onder het tweede de afkorting I.S.A.L.- beide gedichten ontbreken overigens in de *Bibliothèque* van De Backer en Sommervogel. De betekenis van de afkorting I.S.A.L. is niet evident. Wellicht mogen we denken aan iets als *Jesu secundante Aloysius Lauwenbach*-bescheidenheid vanwege de scholastiek Lauwenbach? Overigens treffen we in het boek van L' Espinoy, in het tweede deel, nog een Latijnse elegie aan, die in de bibliografieën niet wordt vermeld⁶¹ en waaronder de letters I.S.G.V.B. prijken - misschien *Jesu secundante Guilielmus vander beke* (zo spelde hij ook zijn naam toen hij zich in het noviciaat inschreef)? de twee vrienden, dichters, confraters en collega's te Gent zouden aldus samenkomen⁶². Voor één gedicht zouden de initialen I.S.A.L. dus geen onoverkomelijk argument tegen het auteurschap van Lauwenbach betekenen. Wat het andere gedicht betreft, dat in de druk aan Robertus Viverius wordt toegeschreven, rijst uiteraard wel een ernstig probleem. De pater in kwestie, Viverius, geboren in Gent in 1580 of in 1581⁶³ en er overleden in 1653, verbleef voor het grootste deel van zijn leven (van 1624 tot aan zijn dood) in het Gentse college, maar heeft zich verder nooit met de Latijnse muze ingelaten. Wallius, die in zijn overzicht van de Latijnse dichters van de Diets-Nederlandse provincie toch ook de kleinere poëten opnam⁶⁴, vermeldde hem niet; hij kreeg evenmin een plaatsje in de

60. Cfr. E. Varenbergh in *Biographie Nationale*, 5 (Bruxelles, 1876), kk. 406-410. L' Espinoy, die sinds 1618 in Gent had geleefd, overleed rond 1633.

61. Cfr. A. Labarre, *Répertoire bibliographique des livres imprimés en France au XVIIe siècle*, 4: *Donai*, Bibliotheca bibliographica Aureliana, 86 (Baden-Baden, 1982), nr. 1803 (vgl. nr. 1855).

62. Het werk bevat nog andere liminaire verzen, ook van gereputeerde schrijvers als Antonius Sanderus.

63. 1580 in enkele catalogi, 1581 bij zijn inschrijving in het novicenalbum.

64. Wallius, *Poemata*, *hr.* 2,11.

17de-eeuwse jezuitenbibliografieën van Alegambe en Southwell⁶⁵ of in de *Bibliothèque* van De Backer en Sommervogel. Viverius was hoofdzakelijk werkzaam als predikant en als docent moraaltheologie. Het enige, ongepubliceerde geschriftje dat we van hem kennen, is een Latijnse, niet-literaire dialoog, in feite een nauwkeurige weergave van twee hoog oplopende discussies tussen de jezuïet en de Gentse bisschop Triest (1643), toen er onenigheid bestond over de vraag of de seculiere geestelijkheid dan wel de jezuïeten de catechismuslessen voor hun rekening moesten nemen⁶⁶. Zet Viverius onze hypothese op de helling? Wat dan met de twee bewijskrachtige gedichten, waarvan sprake in het begin van ons betoog? Bovendien zouden de "Leuvense" gedichten niet passen bij Viverius, die vanaf 1624 altijd in Gent heeft geleefd. Viverius was overigens te oud om voor een aantal gedichten in aanmerking te komen. Of is ons handschrift het resultaat van een collectief werk van Gentse jezuïeten? Gaat het hier om drie boeken *Elegiae* en twee boeken *Silvae* van het Gentse college? Wat dan met het Leuvense deel? In werkelijkheid lijkt het geheel ons het werk van één auteur.

Eén hypothese rest ons: is het denkbaar dat L' Espinoy voor zijn werk een liminair vers wenste uit het Gentse jezuïetencollege en daarvoor een beroep deed op een gerespecteerd jezuïet, afkomstig uit een belangrijke lokale familie, de Viveriussen, de Vanden Viveres? Is het denkbaar dat de jonge scholastiek Laurenbach een gedicht heeft geschreven op verzoek van pater Viverius, die het dan onder zijn naam mocht publiceren? Het fenomeen is in die tijd niet uniek: de somptueus uitgegeven *Exactissima descriptio variorum quarundam plantarum quae continentur Romae in Horto Farnesino* (Rome, 1625) verscheen als het werk van Tobias Aldinus, maar was in feite geschreven door diens vriend Petrus Castellus, zoals onder andere een liminair vers bewijst, een acrostichon van de Gentse benedictijn en Neolatijnse dichter Lummenaeus a Marca⁶⁷...

65. Cfr. Sacré, *Hosschius*, p. 127.

66. ARA, Flandro-Belgica, L 713. Viverius spande zich blijkbaar in om de twist woordelijk weer te geven; de taal is dus waarschijnlijk een getrouwe weerspiegeling van het gesproken Latijn van die dagen. Een uitgave van de twee dialogen is in voorbereiding. Zie voor Triest o.a. M. Cloet in *Nationaal Biografisch Woordenboek*, 15 (Brussel, 1996), kk. 721-731.

67. Cfr. G. Banderier, 'Une attribution contestée: Tobias Aldini et Pietro Castelli', *Bulletin du bibliophile*, 1996, 375-378.

APPENDICES

1. Overzicht van de inhoud van het handschrift (met vermoedelijke datum van compositie)

Elegiarum liber primus

- 1.1. Ad R.P. Ferdinandum Del Plano cum amissa heroicorum cura unum elegiarum studium suaderet
[Del Plano rector in Gent, 1628-1631 en 1634-1635; rector in Leuven, dec. 1635 - juni 1639; hier allicht 1634-1635 omdat er sprake is van verzen van o.a. Becanus voor de Kardinaal-Infant]
- 1.2. Ad Sereniss. Principem Ferdinandum Hispaniarum Infantem ... victorem, recepta ad Scaldim Caloa ... in festo B. Aloysii Gonzagae
[rond 21 juni 1638]
- 1.3. Mons Blandinius deinceps alter poetarum Pindus auspiciis novi Maecenatis Rev. adm. Dom. Gerardi Rijm abbatis
[1 mei 1633 (Lauwenbach leefde toen in Gent); cfr. de gedrukte *Arbor Maialis* (Gandavi, 1633) en Sacré, *Hosschius*, p. 40]
- 1.4. Ad librum nobilis Philippi L'Espinoy... De Flandrica nobilitate
[cfr. P. L' Espinoy, *Recherches sur les Antiquitez* (Douay, 1631 (iterum 1632)). In druk als werk van Robertus Viverius! Zowel Viverius als Lauwenbach leefden in deze periode in Gent]
- 1.5. Ad Guilielmum Becanum De stabulo Bethlemitico
- 1.6. Ad Maximum. Carmen in iuventute esse scribendum
- 1.7. R.P. Sidronio Hosschio Gandavum, Musarum suarum sedem, revisenti occursum in via
[Hosschius in Gent in 1629-1630, 1632-1634 (grotendeels), 1636-1637; Lauwenbach aldaar 1629-1635]
- 1.8. Ad Iustum Frisium Lovanii primitias celebrantem cum auctor detineretur Antverpiae
[Frisius werd priester op 22 mei 1636; vgl. Poncelet, *Nécrologe*, p. 88]
- 1.9. Nimis alta semper cavenda. Medio tutissimus ibis
- 1.10. Ad Stephanum Puteanum, clarissimi amplissimique viri Erycii Puteani F., incruentam hostiam spectante patre oblaturum
[vermoedelijk 1629 of uiterlijk allereerste dagen van 1630]
- 1.11. Ad Mecaenamem qui in annua proemiorum distributione nomen suum latere voluit cum in scenam data esset Ioannes Zemiscus Imperator ...
[wij kennen slechts een drama *Iohannes Zemiscus* dat in het Kortrijkse college werd opgevoerd in 1638]
- 1.12. Ad excellentissimum D. Joannem Montmorencium, Principem Robecanum ... Gandense gymnasium invisentem
[Montmorency overleed 14 oktober 1631; Lauwenbach leefde toen in Gent]

Elegiarum liber secundus

- 2.1. Ad R.P. Ferdinandum Del Plano, rectorem collegii Gandensis, ... pro li berandis ex obserata bibliotheca librorum prohibitorum ... expurgandisque praecipuis quibusdam recentiorum poetarum ...
[cfr. 1.1]
- 2.2. Ad Guilielmum Becanum, poetam clarissimum ...
[Lof van Becanus als dichter]
- 2.3. Ad Isaacum Van der Mije neomystam ...
[Van der Mye -ook schilder-, geboren 1602, ingetreden 1623; priester te Leuven op 22 III 1636 zoals Frisius (1.8) of op 12 april 1637]
- 2.4. Ad consulares Gandavensium fastos ... domini Philippe de Lespinoy
[cfr. 1.4. Dit gedicht in druk met onderaan "I.S.A.L." Verderop nog een Latijnse elegie in de druk, 'ondertekend' met "I.S.G.V.B.": cfr. supra]
- 2.5. In pervigilio noctis Iesu Christo natalis
- 2.6. Genethliacon Christo nascenti ex Vaticinio Sibyllae Cumanae apud Virgillum ...
- 2.7. Ad consultissimum Dominum N. Honores licentiae utriusque iuris a sacerdotio auspicantem
- 2.8. Ad clarissimum D. Jacobum de Brussegem, medicum, ducentem alteris nuptiis Joannam Goetghebuer
[wellicht identiek met Jacobus de Breuseghem die als "medicinae doctor" bij de "senatores Gandavenses" van 1635 prijkt in Becanus' *Serenissimi Principis Ferdinandi ... Introitus in Flandriae metropolim Gandavum* (Antverpiae, 1636)]
- 2.9. Ad tumulum Orphei, poetarum antesignani ...
- 2.10. Ad tumulum P. Vergilii Maronis, heroicorum principis ...
- 2.11. Ad tumulum P. Ovidii Nasonis, elegiacorum omnium principis ...
- 2.12. Ad nobilem ... D. Joannem della Faille Equitem, baronem de Nevele ... praemiorum Maecenatem dum uterque filius praemium etiam referret
[omstreeks 14 september 1629: cfr. supra]

Elegiarum liber tertius, qui est de passione Domini

[12 elegieën]

Silvarum liber primus

- 1.1. Ad Urbanum VIII P.M. dum illi Sidronius Hosschius sollemni ritu voveret oboedientiam ad quaslibet missiones
[Hosschius deed zijn "vota" te Brussel op 7 november 1632; Lauwenbach leefde toen in Gent]
- 1.2. Ad S. Petrum in monte Thabor divinam Christi gloriam spectantem
- 1.3. Ad B.V. de nupera irruptione Francorum ac Batavorum in Brabantiam eorumque turpi fuga, incensis Thenis et Lovanio frustra obsesso
[1635; Lauwenbach kwam vermoedelijk in het najaar van 1635 naar Leuven]
- 1.4. Ad R.P. Joannem De Tollenaer, Flandro-Belgicae praepositum provincialem ... nomine seminarii Lovaniensis

- [Tollenarius was provinciaal van 1638 tot 1641; Lauwenbach verbleef in die periode in Leuven]
- 1.5. In inauguratione Rev. admodum D. Cornelii, abbatis Postellani
[Plechtinge installatie van Cornelius Boesdoncq als abt van Postel in juli 1636]
 - 1.6. De augustissimo Eucharistiae sacramento
 - 1.7. Propempticon Virgini Puerperae expiationis causa Hierosolymam eunti
 - 1.8. In natalem B. Aloysii Gonzagae
[geboren op 9 maart (1568); feestdag op 21 juni]
 - 1.10. Ad ... Antonium Triest, Gandensium episcopum
[1633; cfr. de gedrukte *Arbor Maialis* (Gandavi, 1633) en *eleg.* 1.3]
 - 1.11. Ad R.P. Ferdinandum Del Plano gubernacula collegii Gandensis iterum suscipientem
[1 januari 1634; Lauwenbach leefde toen in Gent]
 - 1.12. Ad phaleucos a R.P. Jacobo Wallio ad se missos, qui se dicebant sub camino natos
[Wallius is in Brussel en er is sprake van een "exprovincialis/ quo rectore domus beata floret", d.i. Gulielmus De Wael (provinciaal, 1630-1633 en rector te Brussel, 1637-1642); Wallius in Brussel van 1638-9 tot en met 1641-2]

Silvarum liber secundus

- 2.1. Ad Sereniss. Principem Ferdinandum ... victorem Francis Batavisque e Brabantia cum insigni clade repulsis. Ecloga
[1635; vgl. *silv.* 1.3]
- 2.2. Ad illustrem ... Joannem Caramuel ... Sacrae Theologiae doctoris lauream in Academia Lovaniensi adiungentem
[22 september 1638; Lauwenbach was toen in Leuven]
- 2.3. Ad S. Ignatium de Loiola bonarum litterarum instauratorem. In solenni carminum affixione
- 2.4. Ad Calliopem de celebrandis laudibus S. Francisci Xaverii Indorum et Iaponum apostoli
- 2.5. Ad S. Franciscum Xaverium novum Orientis solem
- 2.6. Ad Spiritum Sanctum
- 2.7. Ad Ludovicum comitem Egmondanum ... cum Philippum filium ad Gandenses scholas adduceret...
[Philippus Ludovicus, graaf van Egmond (+ 1685), zoon van Lodewijk (1600-1645)]
- 2.8. Ad S.P.Q. Gandensem de millesimo anno S. Livini ... anno huius saeculi XXXIII
[1633; Lauwenbach leefde toen in Gent]
- 2.9. Ad ... Gerardum Rijm, abbatem Blandiniensem
[1633; cfr. de gedrukte *Arbor Maialis* (Gandavi, 1633) en *eleg.* 1.3]
- 2.10. Ad mensem Maium cuius Kalendis inaugurato praesuli D. Gerardo Rijm posita laurus
[1633; cfr. de gedrukte *Arbor Maialis* (Gandavi, 1633) en *eleg.* 1.3]

2.11. Ad tumulum C. Valerii Catulli

2.12. Paradisus Seu hortus Eden è sacris litteris

2. [A. Lauwenbach S.J.], *Ad tumulum C. Valerii Catulli*

[*Sih.* 2.11: een hendecasyllabisch gedicht bij het graf van Catullus. Deze rouwklacht is nagenoeg geheel samengesteld uit (brokstukken van) verzen van Catullus zelf.]

Plangite, hendecasyllabi quot estis,
 omnes plangite, quotquot estis omnes:
 hoc clausus tumulo iacet Catullus,
 iucundissimus omnium poeta,
 vester, hendecasyllabi, poeta,
 qui vos plus oculis suis amabat.
 Crudeles nimium vocate Parcas
 et duros superos et atra fata,
 quae primo iuvenem tulere in aevo,
 dignum vivere Nestoris senectam.
 Atque hic dicite ut omnibus Camoenis,
 quae Pindi virides colunt recessus
 suetae cantibus interesse laetis,
 flendo turgiduli fuere ocelli.
 Nec vos hic gemitus tenete vestros.
 At si quae subeant priora docti
 vatis carmina queis soletis olim
 carum plangere passerem Catulli:
 Vobis (dicite) sit, malae tenebrae,
 o vobis male sit, malae tenebrae
 Orci, quae omnia bella devoratis.
 O factum male, o miser Catulle!
 Soles occidere et redire possunt;
 tibi cum semel occidit brevis lux
 nox hic perpetuo una dormienda est.
 Atque inter gemitus et inter iram
 flentes, hendecasyllabi, supremam
 caris dicite manibus quietem;
 Terra (dicite) sit levis Catullo.